

TARJÁN TAMÁS

Arcélhez - arcot is

A kecskeméti bemutatók
„második köréről”

Molnár Ferenc: Liliom

Még el sem ülhetett a különféle rokon-és ellenszenvektől, de mindenképp kivételes figyelemtől övezett első premierek visszhangja, a Jancsó Miklós, Hernádi Gyula és Gyurkó László vezetésével dolgozó kecskeméti színtársulat, ritka ambícióról és fölfűtött energiáról tanúskodva, máris további négy új előadást hozott létre. Közülük a *Liliom* izgatta leginkább a nézők, kritikusok fantáziáját. Több okból is. A városban még nem feledezték, hogy másfél évtizeddel ezelőtt Latinovits Zoltán lépett föl itt a kültelki vagány szerepében. Most Sztankay István ígérkezett méltó noha nyilván más művészi eszközöket alkalmazó

utódnak, s mellette még két vendégművész, Pécsi Ildikó és Kútvolgyi Erzsébet kapott meghívást: legyen Muskátné illetve Julika. A rendezést is vendégre, Madaras Józsefre bízta, aki így - ritka dolog - rövid idő alatt másodszer próbálkozhatott új mesterségével ebben a színházban. S aki nem fogta be a szemét, nem fogta be a fülét az utóbbi egy-két évadban, az tudta - bizonyosan tudták Madarasék is Babarczy László előbb Szolnokon, majd kiváltképp Kaposváron pompás dramaturgiai ötlettel, sokszínű és érzékeny kivitellel remeket formált Molnár Ferenc sokat vitatott darabjából. Egy bizonyos rendezői értelmezés általában nemigen akar „megmérkőzni” a bármily sikeres másikkal, de azért ilyenkor munkálnia kell a jóféle alkotói virtusnak: vagyok olyan legény, mint te!

Sajnos, Madaras József semmilyen rendet nem vágott. Nem világos az sem, hogy a Molnár adta alcímet és mű-faji meghatározást (*Egy csirkefogó élete és halála*). Külvárosi legenda hét képben) erre a majdhogynem nyakatekert címkére változtatta: *Legenda egy csirkefogó haláláról és élete*. Ez persze előadáson kívüli dolog: a színlapra tartozik. Magát az előadást csupán az összehangolatlan, rutinszerű színészi játék sodra viszi. Úgy kell vélnünk, a rendező - mint színész-kolléga, az alakítás fontosságának tudó-ja? - gavallérosan engedte, hogy a három jeles főszereplő tegyen, amit akar;

Kútvolgyi Erzsébet (Julika) és Sztankay István (Liliom) a kecskeméti Molnár Ferenc-előadásban

a kisebb figurákban közreműködő kecskeméti színészek pedig tegyenek, amit tudnak (ennél több Kiss Jenő igen jó Ficsúrja). A gárda (lehetek esetleg a legjobb barátságban a próbák alatt, lehetnek a legjobb pályatársak az öltözőben) két részre szakad a *színpadon*. Kútvolgyi Erzsébet Julikája és Holl Zsuzsa Marikája vadidegenként ül a híres padon. Pereg a dialógus, de egy méter távolságot sem képes áthidalni. Szöveg van csak, szituáció nincs. Miért vállalta el Madaras a *Liliom* színrevitelét, ha semmi nem jutott eszébe róla? Téveszme azt hinni, hogy netán „engedte érvénye-sülni Molnár szellemét a maga eredetiségében”. Az ilyesfajta muzeális, etikus stb. - értelmezésekhez is elengedhetetlen a rendezői eredetiség Csak *eredetien* lehet megtartani az eredetit.

Végső lehetőségként igyekezzünk tán a romantikátlan, illúziótlan világlátás szándékát *belehinni* ebbe a produkcióba? Banovich Tamás otromba, kopár, szürke díszlete, melyet egy folyton rosszul funkcionáló, meredek lejtő urai, mintha erre engedne következtetni. Csakhogy e tér hiába kiabál: „tessék észrevenni, ez nem Molnár Ferenc-i, ez modern, lecsupaszított!” e térben jobb-rosszabb manírokkal és önkénvességgel alaposan „földúsított” színészi játék zajlik, poénra törő, privatizáló; s máris oda a valószínűleg sosem volt vagy végig nem gondolt puritánság. Madaras József, miközben nyilván legjobb szándéka szerint - „győzni hagyja” főszereplőit, vereséget szenved a darabtól és a díszlettől, sőt

az előadás más összetevőitől, a zenei effektusoktól, a világítástól, a süllyesztőt is alkalmazó - színpadtechnikától. Ugyanúgy, mint két hónappal korábbi kecskeméti rendezésében, Hernádi Gyula *Királyi vadászata*t dirigálva.

S ez az *ugyanúgy* el kell kanyarítson egy időre a *Liliomtól*: Madaras újabb balsikere nem elsősorban személetes képzetlenség, hozzánemértés. Sőt, meglehet, csupán tanulópénz; ez - aki szereti a színházat, örvendene a sokszor megtapsolt színész későbbi rendezői munkáiban, más körülmények között kamatostul megtérülhet. *Madaras bukása a meg-ájtult kecskeméti színház sikereiből fakad*.

Miről van szó? Nyolc előadás láttán már nem kétséges, hogy a Jancsó-Hernádi Gyurkó-műhelynek profilja van. Részben a látnivalókból, részben a nyilatkozatokból kiderül, mi határozza meg a társulat arcélét. Elsőrendűen a Jancsó és Hernádi jelenlegi világszemléletét kifejező sajátos műfaj, a gyakran emlegetett és elemzett blóddli. _I programadó *Jöjj délre, cimborám!* tudatos utánzására törekszik - szólunk még róla - *A falu rossza*, enged hatásának a *Kocsonya Mihály házassága*, artisztikusabb módon, de a bohóctréfa-jellegben erősen rokon vele a két, kamaraszínházi egyfelvonásos (*Don Cristobal*, *Komédiásdi*). Nyolc estéből négy többé-kevésbé inkább többé - e jegyben formálódott.

A blóddliszerű előadások, hol tisztelgő, hol ironizáló, hol epigonkodó, hol egyéb elemként a Jancsó-filmek képvilágából, modorából is átvésznek ezt-azt.

Jancsó és Hernádi -valamint műveik nem csekély, együttesen vagy külön létrehozott - „botrányos” népszerűsége, másfelől pedig a blődli szabadossága, vásárisága, cirkusziassága tömegeket mozgató, hívó, csalogató, széles körű érdeklődést szító erő. Az is kíváncsi, aki letagadja. A popularitás lehetséges fajtái közül Jancsóék erre a demokratikusnak tetsző, szinte minden osztályt és réteget érdeklő-ingerlő formára szavaznak. A blődli, a bohócjáték, a vásári tréfa engedi meg leginkább, hogy az amatőr színjátszás szellemét, értékes hagyományait, politikai izgékonyágát, mindenkori fiatalságát ugyancsak ügyük szolgálatába állítsák, illetve társulatuk nagyobb részének egyelőre meglevő vagy már nem gyógyítható szakmai fogyatékoságait is előadásai javára fordítsák. Ha sok színnel rajzolt az ország színházi térképe, akkor ez a most vázlatosan bemutatott célki-tűzés teljes joggal kér magának helyet. Alkalmanként művészileg is magas szín-vonalon igazolható (amint Jancsóék korábban bizonyították egy-egy vállalkozásukkal), hasznos, bevételt pedig folyamatosan hoz. Kecskeméten alig-alig fog-híjasak ma a széksorok, az előadások híre nyomában a jegyek is kitaposott utakon áramlanak szét megyeszerzte (bár akad egy-két mostohább kezelt darab).

Nem annyira sokszínű ez a program, mint amilyennek mondják - dinamikus, forgatagos, eleven életet élő inkább. A *népszerűség* jegyében fogant, sőt - ne sikkasszuk el a megérdemelt elismerést - a *nép* jegyében; a *népszínházban*. A *Háry János*, *A falu rossza*, *a Kocsonya Mihály házassága*, *a Csalóka Péter*, de még a *Liliom* is: népi valamilyen módon, tárgyát, stílusát, hangulatát, zenéjét stb. tekintve. A *Jöjj délre, cimborám* / esete már sokkal bonyolultabb, de ezt és a detektívtörténet-izgalmú *Királyi vadászatot* tömegek nézik meg, a műfaji vonzás szükségképp. S itt mindjárt föl is merül a kérdés: a nép vagy a tömeg-e a színházvezető hármasság arcálműveinek törekvésének gondolati centruma? Népszínház vagy tömegszínház csinálnak-e? Erre, sajnos, azt kell felelnem: ideológiai és művészi tisztességük sok-rétű népszínházat óhajt, jelenlegi szak-mai gyakorlatuk, színházi üzemmenetük tömegszínházat gyárt. Ne foglalkozzunk most a *nép* szó ma eléggé bizonytalan, átalakuló, a XIX. századitól radikálisan eltérő jelentésével: Kecskemét színházának széksorait ma még nem a nép,

hanem a tömeg tölti meg. Nem önhibájából képtelen a tömeg saját nemesebb lényegévé, néppé válni, hanem azért, mert a tömegszínház nem emelkedik népszínházzá, s így nem is hat emelően közönségére. A kecskeméti színháznak van arcele; előadásainak nincs határozott művészi arca. Arcélhez arcot is -- azt hiszem, ezen fordul meg a jövő.

Az a rohamtempó, amellyel a társulatban is zaklatott, kavargó tömeggé visszaváltozott, nem is rejtett érdekektől, vitáktól, sérelmektől szabdalta színház ma működik, nem kedvez a (sajtó) kritikának: szélsőségségével a bírálók többségét is szélsőségesen pozitív vagy negatív ítéletekbe kergeti - vagy ami még föltűnőbb: hallgatásba, várakozásba. Jancsó, Hernádi, Gyurkó nem azt a kritikát kapják mostani tevékenységükre, amit várnának és - úgy vélik - megérdemelnének; ennek a lapok hasábjain is hangot adtak. Nagyobb baj azonban, hogy Kecskemét mai helyzete a belső, az önkritikának sem kedvez. Az amatőrizmus sokszor vált át dilettantizmusba, egyes előadások hevenyészve, mások alkalomszerűen készülnek, s egyelőre a három illusztris színházvezető közül egyik sem vállalkozott arra, hogy szak-mailag, művészileg a legszigorúbban kézbe vegye, ellenőrizze, s ha szükséges, határozottan korrigálja az egymás sarkára hágó produkciók próbafolyamatait. Hol derűs, hol ideges „lazaság”, „trupp-fejtelenség” uralkodik - 1983-84 telét írjuk - Kecskeméten. Várat magára a tervek és a beteljesedések harmóniája.

Vendégművészeket hívni Budapest-ről: céger. Közönséget invitáló, jó ötletű gesztus; szövetségeseink keresése az indulás időszakában. Vendégművészeket hívni Budapest-ről: kendőzés. Az alacsony színvonal, a kidolgozatlan előadás, a belső, társulati ziláltság kendőzése. Csak Budapest-ről hívni vendégművészeket: arisztokratizmus. Óhatatlanul is komoly feszültségeket teremt a (főként régebbi) társulati tagokban. Bessenyei Ferenc, Drahota Andrea és Kozák András a *Királyi vadászatban* szerepelt hármasa után a *Liliomra* meghívott Sztankay István, Pécsi Ildikó és Kútvolgyi Erzsébet is szembe találta magát e - korántsem helytelenítendő, egészséges - gyakorlat mai felemásával. *Megmutatták* őket a városnak, a közönségnek, s ez a testközel már avval is örömet, patrióta öntudatot szerez, hogy „nálunk játszik Sztankay!”. De örülhet-e igazán a néző, ha kedves színészének csak a

teste érkezik: a külső, a személyiség-burok - de lelket adni a figurának nem tudnak, sőt ezekben az előadásokban nem is igen tudhatnak?

Ezzel vissza is jutottunk Molnár Ferenc darabjához, a *Liliomhoz*. December 17-én, szombaton este szét-pattant egy reflektorlámpa. Színházban nemegyszer megesik, a publikum általában nem is nagyon veszi észre. Sztankay István ügyesen rögtönző megjegyzése („Itt lőnek is ?”) mintha a szövegbe illeszkedett volna. Pillanat múltán Muskát né érkezett, és - a színről az imént távozó Julikára utalva - Pécsi Ildikó így szólt: „Látom, kiment ... „Hát ez ki . . .” - replikázott Sztankay; a reflektorra utalva. Nehezen visszafogott mosoly a színpadon; a közönség reagálni tudó része nevet. Színházi szituáció teremtődött. Kívülről; egy másodpercre. Belül, a játékban ezek a szituációk hiányoznak. A valamit jelentő, a szöveget megelevenítő helyzetek. Koreografálatlan mászkálás, a tapasztalatra támaszkodó biztonsági megoldás, poént kicsikaró gesztus, a szereppel való őszinte küszködés, a szerepért haragvó, leszorított színészi indulat - annyi minden előfordult, de a legkritikában az, hogy érződjék is Molnár darabjának szelleme.

Semmiképp sem szeretném az előadás művészi kudarcát - amit a lelkes taps nem fődhet el - egyedül Sztankay nyakába varrni. Sajnos, nagyon rossz Liliom volt. Nem Liliom volt: vendégeskedő Sztankay. Mivel a rendező nem határozta meg pontosan a feladatát, nem karakterizáltatta az elképzelése szerinti alakot, Sztankay István önállósította magát. Néha a szövegben is, a nagy többséggel együtt (a fentebb idézett néhány szó sem így áll eredetileg), pedig ezek az el-nyelt hangok, elcsaklizott szavak a stílusból és a stílus ironizáltságából is sokat elvesznek. Ez a kültelki vagány: privát mulattató, előre kiszámítható kézlegyintések, karlendítések, megvonaglások, fejcsóválások, kipillantások, „spét-ek mester. Miért is ne lenne az, hiszen Sztankay mesteri tudású színész, közös emlékezetünk szerint komolyan vett és komolyan vétetett alakításaiban gondos jellemábrázoló, s szinte mindig rokon-szenves, kedves figurákat teremtő, általános szeretetnek örvendő művész. Kecskeméti Liliomja kapcsán azonban Németh László tanulságos szavait érdemes citálni. Egy másik kedves csirkefogóról, Tersánszky Józsi Jenő Kakuk Marcijáról írta a következőket, a *Kakuk Marci*

a zendiülők közt című epizód kapcsán (a passzusból, remélhetőleg megbocsát-ható módon, ezúttal kivételesen elhagytam az írásra, irodalomra vonatkozó utalásokat - és csakis azokat -, hogy ne a könyvről, hanem általában a művészi teremtésről kapjunk véleményt): „... lassan-lassan kialakulnak, megszilárdulnak a szokás törvényei; kis művészi erőfeszítéssel nagy, tetszetős eredményt ér el, rábizza magát módszerére; a csillogó színek felvillannak, de az egészen mégis érzik a művészi hév apadása. Holtponton van, igazi alakító művészet s az egyszer megcsinált s most már tovább lóduló, »módszeres« művészet közt. Kezdenek kiütközni a csökönyös vonások: alakjaiban a figura, képeiben a matrica. A me_sszokás mésvázá elhatalmasodóban van a szabad élet fölött. Kétségkívül ez az a pillanat, amikor a közönségben legnagyobb lesz a hajlam, hogy keblére ölelje, minekünk viszont most kell biztatnunk őt, hogy használja fel a tavaszt, a szép hámlási időt, s ne engedje, hogy a bőr, melyben szeretni kezdik, a lelkére rákérgesedjen.

Pécsi Ildikó, pontosan fölmérve helyzetét, tartózkodott a hiábavaló erőfeszítésektől. Beleérező készsége, jól adagolt színei elegendőek voltak ahhoz, hogy bár semmi újat nem nyújtó, ám hiánytalan Muskátné legyen, már amennyire e hiánylódásban lehetett. Kútvölgyi Erzsébet soha nem tud nem küszködni, legyen szó a legkisebb szerepről. Néha fölizzik most is, de *akarnia kell*, hogy izzani, lobogni tudjon, s ez már vagy görcsösség vagy zártság. Nagy kár, hogy kevesebbet kényszerült adni, mint amennyit ebben a szerepben és éppen mostanában adhatott volna.

A kisebb szerepek alakítói vagy túlzott igyekezettel, vagy túlzott rossz-kedvvel járulnak hozzá az előadáshoz. Szemrehányás nem őket érheti. A jobbak és rosszabbak között ezúttal igazságtalanság lenne egy-két jelző kíséretében, gyors fölsorolással különbséget tenni.

Balsikerű előadásban nem hálás dolog figyelemre méltó alakítást nyújtani. Kiss Jenőnek ez jut osztályrészül - *azaz* általa a közönségnek ez egyetlen emlékezetesebb szerepformálás. Ficsúrja, ez a gyufaszálat rágcsáló, kevéssé gusztusos és modortalan alak nem a bűnözők közé sülyesztí le, inkább intellektuálisan meg-emeli a hétpróbás gonosztevőt. Úgy jár-ke, surran, siklik, miként az az előadás egyetlen szabad emberéhez illik. Csakis

Tóth Ede-Örkény István: A falu rossza (kecskeméti Katona József Színház). Seres Gabi, Tardy Balázs

ő szabad, noha gyáván *az*. Senki és semmi nem köti, tud függetlenségéről, védi azt. Elnyújtott szavaival, megugratott hangsúlyaival, cinikus vállrándításaival kommentálja azt a ligeti, várospere-mi lumpenvilágot, amelybe maga is bele-született. Ezzel emelkedik ki valamelyest: a kommentálással, a *róla-tudással*.

Szerep és tehetség szerencsés találkozása ez. De egyrészt Kiss Jenő mind érdekesebb korábbi szerepei sorának köszönhető, másrészt annak, hogy Liliom, Julika, Muskátné még csak viszonylagosan sem lettek szuverén, ide és itt megteremtett figurák. Abszolút vagy relatív tisztességük, morális szabadságuk vagy szabadosságuk, világuk és ál-maik nem sejlettek föl, nem lettek eredetiekké, *csak-ilyenекké az* elmondott dialógok mögött. Amint a díszletben valóságosan, úgy az előadásban jelképesen nagy szürke kő hever a színen. Meg-faragatlanul.

Tóth Ede-Örkény István: A falu rossza

1983 nyarán Egerváron Halasi Imre szabadtéri látványosságot kerekített a híres-nevezetes népszínműből. Jól átgyúrva persze, mert az eredeti ma már csak archeológiai képződmény a színház számára. Eredetileg szabadba - tanyaszínházba -- szánták Galkó Balázsék is a darabot, az Örkény István-féle - nem valami jól sikerült s nem valami következetes - átiratot véve *az újabb átírás*, átigazítás alapjául. Hangulatos nyár-estéken, a nézők karéjának inspiráló-visszajelző közelében még tapsot is arathatott volna. „Idebenn az epigoniz-

mus, stílustalanság és dilettantizmus vádjaiban kell elmarasztalnunk.

Galkó Balázs hajdani szép versmondásait, a Huszonötödik Színházban és később látott egyik-másik alakítását becsülöm. Ennél többre törő, „színház-csináló” ambíciója is szép dolog. De:

ha ily vakon követi a blódlit (most közvetlenül *a Jói! délre, cimborám!*-at, melynek elkövetésében neki is része volt),

ha a vásáriságot bakugrások sorozatának véli,

ha a játékba mindent belegyömöszöl, ami az ő és társai fejéből kipattan, s esze ágában sincs a legcsekélyebb rendet teremteni, annyira elragadja-elbűvöli a kavalkád,

ha nem tanulja meg, hogy a különféle szimbólumok milyen mennyiségben és társaságban férnek meg egymással,

ha nem jön rá, hogy amit ő maga mélységesen ironikusnak tart, az - mivel felibe-harmadába van csupán érzékeltetve, kiformálva - a közönség számára mélységesen komolynak hat,

ha nem képes ura lenni színházának és tekintélyt parancsoló irányítója lenni színészcsapatának -

akkor csak olyan, egyre unalmasabb, alparibb, ésszerűtlenebb összevisszaság sült ki a dologból, mint *A falu rossza* esetében.

A darab egészéről lehetetlen beszélni, lehetetlen képet adni a csak így tájékozódó olvasónak. Már azért is, mert Örkény átdolgozása éppen a darab egészét hagyta el. A keretjáték, a Konfe-

ranszié, az Igazgató, a Takarítónő, egy Dózes Aladár nevű álnéző, valamint Tóth Ede fölléptetése a *Jöjj délre* .. . dramaturgiai(?) megoldásához erősen hasonló struktúrát teremt, s Galkó elköveti a hibát, hogy szolgálai utánozza Jancsó térkihasználását, poénjait stb.

Ki győzné összeszámolni, hányféle hatáselem használtatik a színen, hány megy füstbe közülük, hányat lehetne értelmes rendbe is befogni? Annyi a piros-fehér-zöld, pántlikában, csízmatalpon, talán még bugyigumiban is, hogy az már nem a melldőngető magyarkodás kigúnyolása, de a nemzeti érzület megsértése (és a piros-fehér-zöldre festett csízmatalpról a huszonvalahányadik előadásra se kopjon le a piros!). Hever egy műkutya, egyszer mintha műugatna, egyébként - *mű*, az imént említett *nép-szín* mellett. Van egy fő helyre állított budí, a naturalizmus és az elcsépelet (anyagcsere-anyagú) ötletek színpadi fellegvára. Tisztelgésként a *Tótkat* író Örkény híres (de *finoman* játszatott) darabbeli árnyékszéke előtt? Van egy, a negyven-ötvenes évek fordulójára utaló, szakadt-tépett transzparens - emlékeztetve, hogy Örkény a *Zsugori uramat* is átírta, s azt egykor szép sikerrel játszotta a Huszonötödik Színház? Van hamisítatlan népszínmű-stílus, van mese-darab-stílus, van kabaré-stílus, van burleszk-stílus, van stílustalan stílus, van cigányzene. Van meztelen nő, de csak egy, az is csak félig. A *Jöjj délre, cimborám!* hetet alkalmazott, teljesen.

Gágyor Péter:

Kocsonya Mihály házassága

Föltehetőleg Billisics Márton és Szabadhegyi Mihály pálos szerzetesek írták az ismert iskoladráma-közjátékot. 1765-ös sátorlajújhelyi előadásról van biztos tudomásunk. A három részre szabott, de kurta mulatságot, jellemszatírárt Gágyor Péter írta át alaposan, hogy két-részes darabként a mai színházi szokásoknak, időtartamnak is megfeleljen. Annyit változtatott az eredetin - például az egészet áthelyezte a napóleoni háborúk utáni korba -, s annyit írt hozzá - egy dramaturgiai értelemben a korábbiakat ismétlő-variáló-parodizáló fejezetet legfőképp -, hogy indokolt őt tekintenünk szerzőnek. Annál is inkább, mert ez afféle szerzői színház. Díszletre, jel-mezre is Gágyornak, a rendezőnek volt gondja. Nem is kevés: a Kelemen László Színpad nézője érzi, hogy a szűkre szabott időtől siettetve, nem a legideálisabb

körülmények között kellett létrehozni a produkciót.

A *Kocsonya Mihály házassága* sok hibától, félkész részlettől, ügyetlenségtől terhelt, de elfogadható, sok kellemes percet is szerző előadás, helyenként pedig az is megmutatkozik, mi lehetett volna belőle, ha nyugodtabban, hosszabban dolgozhatnak rajta. Így az egymást érő próbák - hiába volt a számuk elégséges - nem tették lehetővé, hogy a színészek-ben meg is érjen az instrukció, hogy ki-forrja magát a részben közösen is terem-tett játék.

A blödliben a legfontosabb meghatározók egyike az abszurd. Galkó Balázs népszínmű-persziflázsa is próbálkozott itt-ott ebbe az irányba mozdulni. Gágyor is azt találta célravezetőnek, hogy a háztűznézés, leánykérés, házasodás, szaporodás komédiájába, ebbe az örök esemény sorba az emberi lét abszurditását vetítse bele. Infantilizmusában és szenilitásában igyekszik láttatni a világot

- mert a világ olyan, hogy soha senki sincs „ereje teljében”. Öregember, öregasszony, vénlány, vénlegény a szereplők, s az új részek ezt erősítik meg: így folyik a dolog az idő kezdetétől az idők végeztéig. Marakszik egymással férfi és nő, öreg és kevésbé öreg. A kommunikáció

- az abszurd drámák legtöbbször törvénye szerint a primitív hangok, az értelmetlen közlések, az egymást nem értés szomorú régióiba szorul vissza. A negyven felé közeledő „eladó lány” bárgyú (és elkésztető) éneke, az igaz alapot is nélkülöző (sőt, tán még ellenkezőleg sem igaz), agyonismételgetett anekdoták, a saját tettekre reflektálni képtelen emberi ostobaság mormogásai, az artikulálatlan nyihogások, nevetgélések kommunikációs szerkezeté, színpadi nyelvűvé állnak össze - csak hogy az eredeti szöveg archaizmusát, fordulatait, primitív báját alig-alig tudja ez a szerkezet meg-tartani magában. Ha a színház nem a *Kocsonya Mihályt* tűzi műsorra - amint-hogy látni való, végül is *nem azt* tűzte műsorra -, s Gágyor mondjuk egy ép-kézláb magyar vagy külföldi abszurdot kap feladatul, megtakarítható lett volna ez a hozzáértéssel elvégzett, mégis terméketlen munka.

A szedett-vedett, jellemzően lepusztult naturalizmussal bebútorozott szín-padon a játékban, a dialógusokban további számos jelét föllelhetni az abszurd-nak. Ilyen például, hogy szinte senki nem képes birtokolni a saját tisztességes nevét. Kocsonyát Korcsomának,

Berbenzét Berzenczeynek szólítják, röpködnek férfi és nő szájából az egymást káromló gúnynevek. A ravatalról föltápáskodó halott se iskolajátékban szerepel, de - mondjuk - Mrožeknél.

Rendben is van, lemondanánk a *Kocsonyáról* - csak hogy mégsem abszurdot kapunk ám: iskolajáték-paródiát, népszínmű-paródiát, kabaré-paródiát, abszurd-paródiát, szertelen vegyítéssel. Vagy elsózva, vagy elcukrozva, a szereplők szája íze szerint. A jelenetközökben bevonuló, jelmezes muzsikások régi régi dallamokat csálnak elő szerszámaikból - így lesz teljes a stíluskeveredés.

Gágyor Péter rendezésében mindezek ellenére nem kevés a teremtő erő. Következetes az eszközhasználatban és a ponttírozásban. Egy folyton elferdülő számlapú, ócska - *álló* - órát nem szűnő akkurátussággal billent helyre mindenki. A színészek nem fáradnak bele, hogy kiigazítsák azt, aki torzul szólítja meg őket. A szeszestüvegek, alkoholospalackok körtánca s maga a részegesség jobbára jellemző vonás - a kétségbeesés, a tehetetlenség, az emberi lefokozódás jellemzője - tud maradni, nem vedlik vacak viccé. Összefogott a színészcsapat is, főként mimikában és gesztusban jók.

Remélhető, hogy Gágyor és színészei nem csapják be magukat azzal: jó előadást produkáltak. Megnézhető csupán. Olyat, amelyben sok energia, akarat, képesség rekedt.

Weöres Sándor: Csalóka Péter

A kecskeméti évadnyitás legszínvonalasabb előadását Vándorfi László rendező hozta létre: a *Don Cristobal* és a *Komédiásdi* egyfelvonásosait. S a „második körben” is az ő vizsgálja sikerült leginkább. Gyerekdarabot rendezett. Közös mókát, közös csúfolódást, közös ének-lést. Lelkes zivaj övezi a vidám óra történéseit, a talpraesett népi hős győzedelmeskedését a gonosz és buta bíró fölött. Nem szeretnék túlzott hűhót csapni körülötte - ám az átlagos gyerekelőadások sorából kitűnik a karikírozás és az elvonatkoztatás bátorságával, az absztrakció készségével. Absztrakció? Sőt talán - újra - abszurd? De mennyire! Ahogy a műsorlapon olvashatjuk is:

.. a színészek játéka, éneke, tánca, mindez a távolról sem a gyerekekhez leereszkedő felnőttek stílusát hordozza, épp ellenkezőleg, Weöres szellemében a felnőtt világ abszurditását gúnyolja ki,

a gyermeki tekintet tiszta, egészséges fényében."

Vándorfi a *Csalóka Péterben* nem segíthette színpadra azt a végre jelentős színészi teljesítményt, ami változatlanul hiányzik a kecskeméti előadásokból. Igazodott is, különbözött is. Szolgált a némiképp kritizálta társulata repertoár-ját. Hiányokat nem tüntethetett el - nem is ez volt a célja; s legalább nem ütött új hiányokat.

Kecskeméten határozott az arcél. Várjuk a készre, jelentősre, hiánytalanra formált darabok tiszta, egészséges tekintetét.

Molnár Ferenc: Liliom (kecskeméti Katona József Színház)

Díszlet: Banovich Tamás. *Jelmez:* Banovich Tamás, Rátkai Erzsébet. *Zeneszerző:* Kovács Ferenc. *Rendező:* Madaras József.

Szereplők: Sztankay István, Holj Zsuzsa, M. Horváth József, Németh László, Halász Andrea, Kertész Attila, Jánoky Sándor, Szalma Sándor, Gyulai Antal, Kútvölgyi Erzsébet, Budai László, Pödör István, Tumbász József, Erdős Mariann, Földvári Klára, Kádár Kari, Pörge Erika, Kiss Jenő, Major Pál, Ribár Eva, Pécsi Ildikó, Perényi László, Gulyás Zoltán, Dinnyés István, Gázsó György, Hegedűs Jenő, Albert Gábor, Mester László.

Tóth Ede-Örkény István: A falu rossza (kecskeméti Katona József Színház)

Díszlet, jelmez: Rátkai Erzsébet. *Játék-mester:* Horváth Ferenc. *Muzsikál:* ifj. Farkas László és cigányzenekara. *Rendező:* Galkó Balázs.

Szereplők: Csendes László, Varsa Mátyás, Lukács Kati, Tunyogi István, Kovács János, Juhász Tibor, Dézsy Szabó Gábor, Fon Gabi, Mézes Violetta, Tardy Balázs, Kárpáti Denise, Jablonkay Mária, Zsiba Ágnes, Zakar Ágnes, Törteli Judit, Lakky József, Szakál Zoltán, Seres Gabriella.

Kocsonya Mihály házassága (kecskeméti Katona József Színház)

Ismeretlen szerző közjátéka alapján írta: Gágyor Péter. *Dramaturg:* Balogh Tibor. *lelmez:* Szakácsi Márta. *Rendező:* Gágyor Péter.

Szereplők: Ecsedi Erzsébet, Tóth Rita, Fabó Györgyi, Szücs Ágnes, Vitéz László, Lamanda László, Beratin Gábor, Krizsik Alfonz.

Weörös Sándor: Csalóka Péter (kecskeméti Katona József Színház)

Díszlet: Kulifay Tamás. *Jelmez:* Pásztor Beatrix. *Zene:* Horváth - Benedek duó. *Rendező:* Vándorfi László.

Szereplők: Mester László, Oravec Edit, Mihály Pál, Károlyi Anna, Gázsó György, Ecsedi Erzsébet, Kertész Attila, Albert Gábor, Karancsi Pál, Hegedűs Jenő, Tóth Rita.

ÉZSIÁS ERZSÉBET

Hősök és áldozatok

Görgey Gábor két új bemutatója

Görgey Gábor akkor kezdett abszurdot írni, amikor idehaza még alig ismertük Beckett, Ionesco, Gombrowicz, Mrożek műveit. Ezért drámái a hatvanas évek közepén új hangot képviseltek a hazai színpadon. Első bemutatója, az 1967-es kaposvári *Rokokó háború óta* irigylésre méltó termékenységgel ontja rendhagyó színpadi műveit. Tizenegy vidéki és jó néhány pesti bemutatóval a háta mögött a leggyakrabban játszott magyar szerzők egyike. Egy hónap leforgása alatt legutóbb is két premierje volt: a *Galopp a Vérmezőn* a Madách Kansarában, a *Fejek Ferdinándnak* Szegeden. Még azt a szokatlan színházi jelenséget is megérhette, hogy művei az ősbemutatók után sem merülnek feledésbe. Ez történt a *Fejek Ferdinándnak* című darabbal, amely ez-úttal harmadszor kerül színre.

Fejek Ferdinándnak

Az a ritka eset történt, hogy egy író -- a bemutató és a kritikák hatására - átdolgozta művét, és jobb, egységesebb, sikeresebb változat született. A Gyulai Várszínház 1975-ös *Törököt fogtunk* című drámájával szemben a *Fejek Ferdinándnak*, amelyet 1979-ben a debreceni színház mutatott be, tulajdonképpen új darab.

A kettő között bár az alapötlet azonos - lényeges különbség van.

Gyapjas jelentéktelen végvár a török időkben, amelyet még az ellenség is elkerül. Ez komoly egzisztenciális gondot okoz a védőknek. A szorongató helyzetet a várispán leleményes ötlete oldja meg: üzletet köt az ellenséggel, hogy a feleslegessé és politikailag terhessé vált, likvidálendő törököket a várba küldik. A magyarok minden török fejért egy tallért kapnak a királyi biztostól. Az üzlet fellendül, a nyomorgó várba beköszönt a jólét, és ezzel együtt a morális züllés. Gyapjas, ez a szimbolikus magyar végvár a társadalom görbe tükre: van költője (Fekete Demeter), gazdasági szak-embere (Jónapot Mihály), hazafias érzel-mű katonája (Vastag Balázs), becsületes vezére (Füleki Ádám) és annak nagyra-vágyó felesége (Zsuzsa asszony), idegen-be szakadt hazánkfia (Kucug effendi) stb.

Az ösváltozat abszurd stílusát megtörte a befejezés drámaisága: a hősi halál, amely ebben az új darabban már csak megvalósíthatatlan álomként szerepel. Görgey tehát az eredeti darab befejezését álomjelenetként beépítette az újba, és ezáltal mindjárt meg is kérdőjelezte annak lehetőségét. Az új változat azért egységesebb, mert mindvégig megtartja az abszurd hangvételt. Nem „zrinyis ki-rohanás” a vége, hanem a török fejes üzletnek megfelelő vígjátéki ötlet: a de-konjunktúra beálltával a magyarok zöld-ségeskertet létesítenek és káposztafejek-kel üzletelnek. A *Fejek Ferdinándnak* így válik a béke és háború, morál és has,

Görgey Gábor: *Fejek Ferdinándnak* (szegedi Nemzeti Színház). **Berek** Katalin, Mentés József Vass Gábor és Király Levente (Hernádi **Oszkár** felv.)

